

Sygn. akt I CSK 66/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 stycznia 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maria Szulc (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Józef Frąckowiak

SSN Karol Weitz

w sprawie z powództwa R. spółki z o.o. w [...]

przeciwko M. J.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 20 stycznia 2017 r.,

skargi kasacyjnej pozwanego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 28 kwietnia 2015 r., sygn. akt I ACa .../12,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania
i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Apelacyjny w [...] oddalił apelację pozwanego od wyroku Sądu Okręgowego w [...] zasądającego na rzecz powoda kwotę 361.109,59 zł z tytułu ceny za kupione przez pozwanego płyty T.

Po przeprowadzeniu uzupełniającego postępowania dowodowego z zeznań świadków Sąd drugiej instancji zaakceptował ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego i wskazał na ich zbieżność z ustaleniami dokonanymi w postępowaniu apelacyjnym. Ustalił, że pozwany, jako podwykonawca, zobowiązał się wykonać okładziny ściennie ze wskazanych w umowie dwóch rodzajów płyt w laboratorium Instytutu [...] w [...]. Powód dostarczył pozwanemu opinię producenta z dnia 28 stycznia 2011 r. oraz na prośbę pozwanego, który dołączył projekt okładzin z płyt H., opinię z dnia 3 lutego 2011 r. Wybór płyt T. zaakceptował projektant i pozwany kupił u powoda te płyty za łączną cenę 361.109,59 zł, na którą zostały wystawione dwie faktury z 15 i 16 marca 2011 r. W dniu 4 kwietnia 2011 r. generalny wykonawca zakwestionował zasadność zastosowania tego typu płyt w laboratorium i było to przedmiotem narady koordynacyjnej z udziałem powoda w dniu 8 kwietnia 2011 r. Po wezwaniu przez powoda do zapłaty ceny za dostarczony towar, pozwany złożył w dniu 26 września 2011 r. oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia woli (zamówienia) z powodu błędu i wezwał powoda do odbioru płyt.

Odnosząc się do zarzutu braku istnienia zobowiązania z uwagi na uchylenie się przez pozwanego od skutków oświadczenia woli wywołanego oświadczeniem producenta z dnia 3 lutego 2012 r. i zatwierdzenia przez powoda projektu wykonawczego Sąd Apelacyjny uznał, że pozwany nie wykazał, by wystąpił błąd prawnie relewantny w rozumieniu art. 84 k.c.

Pozwany nie znajdował się w błędzie co do istotnej cechy zakupionego towaru, bo uzyskał od powoda pełną informację o cechach towaru - z informacji producenta wynika, że lokalizacja płyt o mniejszej szerokości bez wentylacji od tyłu była możliwa wyłącznie w pomieszczeniach o stałym klimacie, temperaturze

i wilgotności, a biegły wskazał, że płyty odpowiadają wymaganiom pomieszczeń określonych w tym piśmie i nie nadawały się do instalacji w laboratorium połączonym z okresowo nawadnianą śluzą. Brak wiedzy pozwanego o tych warunkach wskazuje na oczywistą niestaranność i niedbalstwo wykonawcy, który poprzestał na informacjach od osób trzecich.

Istotną okoliczność stanowi fakt, że przez pewien czas nie tylko strony ale też wykonawca i projektant ignorowali nieprzydatność płyt koncentrując się na pozyskaniu zgody inwestora i wykonawcy na zamianę okładzin na tańsze. Zignorowanie przez pozwanego informacji z dnia 28 stycznia i 3 lutego 2011 r. było świadomą decyzją pozwanego. Oceny, że powódka udzieliła pełnej informacji o cechach towaru nie zmieniają ewentualne sugestie przedstawicieli dystrybutora, że płyty można zainstalować oraz akceptacja projektu przez osoby ze strony powoda nie mające wykształcenia w zakresie projektowania. Twierdzenia pracowników dystrybutora mają charakter zachwalania towaru i choć nie są kupiecko uczciwe, nie niweczą faktu wyposażenia pozwanego we wszystkie informacje. Fakt natomiast akceptacji przez powoda sposobu wykonania projektu wykonawczego odnotowany na projekcie przez pracownika dystrybutora stanowił jedynie potwierdzenie realizacji zamówienia zgodnie z założeniami projektowymi.

Sąd drugiej instancji wskazał nadto, że błąd istotny dotyczył i mógł dotyczyć wyłącznie dopuszczalności stosowania płyt o cechach określonych w specyfikacji i warunkach wskazanych przez producenta. Nie mógł natomiast dotyczyć faktycznego nieodpowiadania przez poszczególne płyty specyfikacji i warunkom producenta, bo wadliwość płyt stanowi niezgodność zamówionego towaru ze specyfikacją, a więc wadę towaru, zaś powód nie wywiódł roszczenia z tytułu wad rzeczy.

W ocenie Sądu Apelacyjnego powód nie pozostawał w błędzie w rozumieniu art. 84 k.c., bo była to niewłaściwa ocena faktów i omyłka co do możliwości stosowania zamówionych płyt dotycząca nie tyle ich stosowania w pomieszczeniach laboratorium, ile woli i zgody inwestora na zamówienie i zainstalowanie innych płyt niż określone w umowie o podwykonawstwo. Omyłkę tę wywołał w istocie wykonawca i projektant obiektu, którzy początkowo

akceptowali zaproponowane przez pozwanego rozwiązanie, jednak pozwany nie dysponował formalną zgodą inwestora i wykonawcy i podjął ryzyko ich zamówienia. Pozwany nie wykazał, że wyłącznie sugestia pozwanego i wywołane nim przekonanie o przydatności płyt spowodowały błąd.

Zarzut braku obowiązku zapłaty za towar z uwagi na brak cechy ogniotrwałości i chemiotrwałości, podniesiony w toku postępowania apelacyjnego, Sąd drugiej instancji pozostawił bez rozpoznania jako spóźniony, bo jego podniesienie było możliwe przed Sądem Okręgowym, przed którym powód nie podnosił zarzutów z tytułu rękojmi za wady, natomiast twierdził, że umowa upadła. Pozwany nie wykazał, że potrzeba badania towaru i zgłoszenia zarzutów z tytułu wad pojawiła się dopiero w chwili badania towaru przez biegłego i wskazanie na brak określonych cech towaru było nowym twierdzeniem faktycznym o braku podstaw do zapłaty ceny.

W skardze kasacyjnej pozwany zarzucił naruszenie prawa materialnego tj. art. 84 k.c. przez błędną interpretację i niewłaściwe zastosowanie i art. 487 § 2 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie, zaś naruszenie przepisów postępowania wywiódł z naruszenia art. 78 § 1 k.p.c. przez nierozpoznanie zarzutów apelacji dotyczących naruszenia przez Sąd Okręgowy art. 217 § 2 w zw. z 224 § 1 i 227 k.p.c., art. 230 k.p.c., art. 233 § 1 k.p.c., art. 328 § 2 k.p.c. oraz z naruszenia przez Sąd Apelacyjny art. 328 § 2 w zw. z 391 k.p.c. i art. 382 w zw. z 391 § 1, 381, 217 § 2, 224 § 1, 227 i 228 k.p.c. oraz art. 479¹⁴ § 2 k.p.c. Wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Analiza przesłanek określonych w art. 84 k.c. wskazuje, że błąd może być uznany za prawnie doniosłą wadę oświadczenia woli tylko wtedy, gdy jest błędem co do treści czynności prawnej i jest błędem doniosłym. Błąd jako wada oświadczenia woli jest określany w doktrynie jako błąd postrzegania i zazwyczaj polega na mylnym wyobrażeniu o właściwościach przedmiotu umowy, co powoduje, że oświadczenie odpowiada rzeczywistej woli składającego w chwili jego złożenia, natomiast pomyłka polega na niezgodności między wolą oświadczającego a treścią

oświadczenia. Nie ma znaczenia jakiego elementu czynności prawnej błąd dotyczy, natomiast musi być obiektywnie istotny, a więc błąd tego rodzaju, że żaden rozsądny człowiek, znający prawdziwy stan rzeczy, nie złożyłby oświadczenia tego rodzaju. Nieistotne jest również czy błąd odnosi się do faktów poprzedzających dokonanie czynności prawnej, towarzyszących jej dokonaniu lub jej skutków. Jak wskazał Sąd Najwyższy w wyrokach z dnia 8 marca 2012 r., III CSK 221/11 (OSNC-ZD 2013 r., nr 3, poz. 35) i z dnia 13 grudnia 2012 r., V CSK 25/12 (nie publ.), błąd odnosi się do sfery wewnętrznej strony czynności prawnej, a więc ustalenie jego zaistnienia powinno być dokonane w wyniku analizy zewnętrznych okoliczności zarówno poprzedzających, jak i towarzyszących złożonemu oświadczeniu, z uwzględnieniem celu gospodarczego, jaki strona chciała osiągnąć, skonfrontowania tego celu z treścią czynności i oceny okoliczności subiektywnych dotyczących możliwości oceny rzeczywistych skutków prawnych oraz zachowania drugiej strony poprzedzającego dokonanie czynności. Chodzi bowiem o postawę adresata oświadczenia woli polegającą na pewnego rodzaju współdziałaniu w zaistnieniu wadliwości czynności prawnej; wywołanie błędu wyczerpuje się przez każde zachowanie adresata, które po stronie składającego oświadczenie skutkowało fałszywym wyobrażeniem co do treści czynności prawnej. W przypadku oświadczenia woli złożonego drugiej stronie możliwość uchylenia się od błędu uzależniona jest bowiem od tego, czy błąd został przez tę stronę wywołany, chociażby bez jej winy albo, gdy o błędzie wiedziała lub z łatwością błąd mogła zauważyć. „Każde zachowanie” adresata oświadczenia oznacza, że zachowanie wywołujące błąd nie musi być wyłączną jego przyczyną, a wystarczające jest zakwalifikowanie jako współprzyczyny. Obojętne jest również czy miało ono charakter czynny lub bierny, bo decydujące znaczenie trzeba przypisać związkowi przyczynowemu między tym zachowaniem a powstaniem błędu. Jako zachowanie adresata oświadczenia wywołujące błąd jest także kwalifikowane nieudzielenie informacji wymaganych przez lojalność kontraktową, bo po pierwsze nakaz rozważa przy kontraktowaniu dotyczy zarówno dbałości o własne interesy, jak i unikania wszystkiego, co drugą stronę może wprowadzić w błąd, a po drugie podstawową zasadą w kontraktowaniu jest wzajemna lojalność i zaufanie kontrahentów. Pozbawione doniosłości prawnej jest to, czy błąd

został spowodowany przez uprawnionego do uchylenia się od oświadczenia, czy przyczynił się on do powstania błędu albo czy można mu zarzucić nieostrożność, niedbalstwo lub brak dbałości o własne interesy, nawet przy uwzględnieniu zawodowego charakteru działalności (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 12 października 2000 r., IV CKN 144/00, OSNC 2001 r., nr 4, poz. 60, z dnia 5 października 2012 r., IV CSK 166/12, M. Bank 2013 r., nr 3 str. 30 - 39, M. Bank. 2013 r., nr 10, str. 42, z dnia 13 grudnia 2012 r., V CSK 25/12, z dnia 17 czerwca 2014 r., I CSK 401/13, OSNC - ZD 2015 r., nr 3, poz. 49).

W świetle przedstawionej wykładni art. 84 k.c. nie można zatem podzielić stanowiska Sądu Apelacyjnego, że prawnie istotne jest działanie wykonawcy i projektanta oraz pozwanego przy ocenie zachowania powoda, które obejmuje również zachowanie zatrudnionych przez niego pracowników, w zakresie informowania o cechach towaru stanowiącego przedmiot umowy sprzedaży. Omyłka pozwanego co do zgody generalnego wykonawcy i projektanta na zamówienie płyt pozostaje bez znaczenia dla oceny, czy doszło do błędu co do cech towaru, o których istnieniu zapewniał powód. Wskazać również trzeba, że działania o charakterze zachwalania towaru i zachęty do zakupu, jeżeli nie są kupiecko uczciwe i zawierają „sugestie”, że towar jest przydatny do celu znanego sprzedającemu mimo nie posiadania koniecznych parametrów przez niego podanych, podlegają ocenie w kategoriach wprowadzenia w błąd, a czy jest to obiektywnie błąd istotny przesądzają ustalone okoliczności faktyczne.

Ocena prawna, czy złożone przez powoda oświadczenie o uchyleniu się skutków prawnych oświadczenia woli złożonego pod wpływem błędu było skuteczne, uzależniona po pierwsze od ustalenia stanu faktycznego dotyczącego wszystkich okoliczności poprzedzających zawarcie umowy w aspekcie działania powoda co do nawiązania współpracy z powodem, jak i informacji na temat cech towaru stanowiącego przedmiot umowy sprzedaży.

Nie jest natomiast zasadny zarzut naruszenia art. 84 k.c. w tej części, w której pozwany twierdzi, że oświadczenie o uchyleniu się od oświadczenia woli wywarło skutek prawny wobec nie podniesienia przez powoda zarzutu jego nieskuteczności, skoro zarówno w piśmie z dnia 10 października 2011 r., jak

i w odpowiedzi na zarzuty jego skuteczność została zakwestionowana, a więc podlega badaniu przez sąd. Lakoniczne uzasadnienie zarzutu naruszenia art. 487 § 2 k.c., w sytuacji gdy nie jest kwestionowane, że umowa zawarta przez strony była umową wzajemną, a przepis ten nie może stanowić samodzielnej podstawy roszczenia, uchyla konieczność głębszych rozważań.

Nie można odeprzeć zarzutu naruszenia przez Sąd drugiej instancji art. 378 k.p.c. w zakresie nierozpoznania podniesionego w apelacji zarzutu naruszenia art. 217 § 2 w zw. z 224 i 227 k.p.c. w zakresie dotyczącym nieuwzględnienia wszystkich okoliczności poprzedzających zawarcie umowy, w tym sposobu nawiązania współpracy stron i zaoferowania płyt konkretnego rodzaju oraz zapewniania o posiadaniu przez nie właściwości umożliwiających ich zastosowanie w tej konkretnej inwestycji, zwłaszcza treści korespondencji stron. Zarzut naruszenia przez Sąd Apelacyjny art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. jest zasadny jedynie w części, w jakiej wskazuje na niewyjaśnienie jakie ustalenia faktyczne lub w jakiej części zostały przez ten Sąd uszczegółowione, bo poza wskazaniem na wiarygodność dwóch przesłuchanych świadków i opinii biegłego w części dotyczącej zgodności parametrów płyt i ich zastosowania wyłącznie w pomieszczeniach o stałym klimacie, wilgotności i temperaturze zgodnie z informacją producenta z dnia 3 lutego 2011 r., brak przytoczenia dokonanych w postępowaniu apelacyjnym ustaleń faktycznych. Z tej przyczyny nie można również odeprzeć zarzutu naruszenia art. 382 w zw. z 391 § 1 k.p.c. odnośnie do zeznań przesłuchanych świadków, jak również w powiązaniu z art. 381 k.p.c. zarzutu błędnego uznania za spóźnione powołanych przez pozwanego dowodów na okoliczność braku odpowiedniej ognioodporności w kontekście powzięcia wiedzy o wadzie dopiero wskutek jej stwierdzenia w płytach z innej dostawy przez biegłych.

Sąd drugiej instancji błędnie wiąże wskazanie na wady towaru wyłącznie z roszczeniami z tytułu wad rzeczy. Jak wskazał Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 26 stycznia 2012 r., III CZP 90/11 (OSNIC 2012 r., nr 7 -8, poz. 85) w razie nabycia rzeczy wadliwej oznaczonej co do tożsamości kupujący może wykonać uprawnienia z rękojmi albo uchylić się od skutków złożenia oświadczenia woli pod wpływem błędu. Wyjaśnił ponadto, że nie zachodzi wyłączenie lub pochłonięcie przepisów o błędzie przez przepisy o rękojmi za wady rzeczy. Prawo prywatne oparte jest na

zasadzie autonomii woli jego podmiotów; wpisuje się w nią mechanizm ochrony interesów podmiotów tego prawa sprowadzający się do zapewnienia im możliwości wyboru różnych środków ochrony przewidzianej przez prawo. Jeżeli dochodzi do sytuacji, że ten sam stan faktyczny może być kwalifikowany jako wada rzeczy oraz może uzasadniać powołanie się na działanie pod wpływem błędu, co do zasady brak podstaw do ograniczania uprawnionemu prawa do dokonania wyboru jednego z przewidzianych przez ustawę środków ochrony jego interesu. Jest to tym bardziej uzasadnione, że brak wyraźnych argumentów za traktowaniem przepisów o rękojmi jako *lex specialis* w stosunku do przepisów o błędzie. Jeżeli spełnione są surowe wymagania powoływania się na błąd, to brak podstaw, aby pozbawiać kupującego możliwości uchylenia się od skutków prawnych jego oświadczenia woli; taki zabieg jest w istocie nieznaidującym żadnych wyraźnych podstaw pozbawieniem go przyznanego mu przez ustawę uprawnienia przed niezasługującym na ochronę zachowaniem jego kontrahenta.

Stwierdzić trzeba, że zasada pozostawienia wyboru samemu zainteresowanemu, z jakich uprawnień przewidzianych przez ustawę chce skorzystać, ma zastosowanie również odnośnie rzeczy oznaczonych co do gatunku, a pogląd przeciwny wyrażony przez Sąd drugiej instancji nie zasługuje na aprobatę.

Z tych względów orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c.

jw

kc